

TAYLAND

2000 kadar caminin tamirine ve 200'ü aşkın müslüman okulunun yapımı ve onarımına destek verildi. Yüksek öğrenim seviyesinde Bangkok ve Yala'daki İslâm kolejlerinin yanı sıra biri Patani, diğeri Hat Yai şehrinde iki kampüslü yeni bir üniversite (Prince of Songkhla University) açıldı. Malaylı müslüman öğrencilerin üniversiteye girişini kolaylaştırmak amacıyla burslar verildi. 1980'li yıllardan itibaren müslüman kadınların iş hayatında örtülü olarak çalışmalarına ve resmî evraklarda başörtülü fotoğraf kabulüne izin verildi.

Tayland'da müslüman toplumu temsilen kral tarafından tayin edilen bir "chularajmontri" (bir nevi şeyhülislâmlık) makamı ve onun başkanlığındaki Tayland İslâm Merkezi ile yerel seviyedeki İslâm konseyleri müslüman toplumun din işlerinin yürütülmesinden sorumlu, içişleriyle eğitim bakanlıklarının ortaklaşa denetimi altında çalışan kurumlardır. Chularajmontri, gerek merkezî İslâm konseyi gerekse yerel İslâm konseyleri vasıtasıyla camilerin idaresini düzenlemek, camilere bağış ve yardımları dağıtmak, dinî yayın yapmak, ramazan ve bayram günlerinin başlangıç ve bitişini ilân etmek, mevlid kutlamalarını ve hac yolculuğunu organize etmek, hac emri tayin etmek, helâl gıda sertifikası vermek ve bazı noter işlemlerini gerçekleştirmek gibi işler yürütmektedir. Chularajmontri, günümüzde otuz altı Tayland İslâm merkezi üyesiyle yirmi dokuz mahallî İslâm konseyinin başkanları tarafından seçilmekte ve içişleri bakanının teklifi üzerine kral tarafından hayat boyu tayin edilmektedir. Tayland'da müslüman halk pondok adı verilen geleneksel dinî eğitim kurumlarına sahiptir. Daha ileri seviyedeki dinî eğitim için birçok Malaylı müslüman öğrenci Ortadoğu İslâm ülkelerine gitmekteydi. XVIII ve XIX. yüzyıllarda dinî eğitimlerinin önemli bir kısmını Mekke'de tamamlayan ve Malayca'da eserler yazan Dâvûd el-Fetânî (Şeyh Dâvûd Patani), Tuan Tabal olarak da bilinen ve aslen Patanili olan Abdüssamed b. Muhammed Sâlih Kelantanî, Ahmed Patani ve Zeynelâbidîn Patani gibi bazı önemli âlimler yetişmiştir. XX. yüzyılın başlarından itibaren dinî cemiyetler tarafından hem din derslerinin hem fen ve sosyal bilimlerle ilgili derslerin okutulduğu, medrese adıyla bilinen okullar açılmıştır. Pondokların bir kısmına, hükümetin güney bölgelerinde uygulamaya koyduğu sosyoekonomik kalkınma programları çerçevesinde 1961 yılında aldığı bir kararla devletin denetiminde faaliyetlerini sürdüren ve İslâm din eğitimi

de veren özel okullar statüsü tanındı. Müfredat programlarına İslâm diniyle ilgili bazı derslerin yanı sıra fen ve sosyal bilimlere dair dersler de eklenerek köklü bir ıslahata tâbi tutuldu. Bununla birlikte bazı pondoklar geleneksel işlevlerini günümüzde de sürdürmektedir.

Eğitim alanındaki yeni gelişmeler neticesinde okur yazar oranının ve dinî yayıncılığın artması, Ortadoğu ülkeleriyle temasların sıklaşmasıyla birlikte XX. yüzyılın başlarından itibaren ülkede yenilikçi düşünceler etkili olmuştur. Mekke'de eğitim gören Ahmed Vahab, ülkeye döndükten sonra 1926'da Bangkok'un kuzeyinde Tanon Tok'ta açtığı dinî okulda öğrenci yetiştirmeye ve yenilikçi görüşlerini yaymaya çalıştı. Patanili Hacı Sulong Abdülkadir Mekke'de eğitimini tamamladı ve 1933'te Patani'de Madrasah al-Maarif al-Wataniah Fatani adıyla özel bir mektep açtı. Burada dinî ilimlerle ilgili derslerin yanı sıra tarih, coğrafya, matematik, dil ve fen dersleri de okutulmaktaydı. Diğer bir yenilikçi lider Mısır'da eğitim gören, Bangkok ve çevresinde etkili olan Chaem Promyong olup 1950'li yıllarda Başbakan Pridi Panomyong ve onun Halk Partisi çevreleriyle iyi ilişkiler kurdu. Yakın dönemlerde İbrahim Kureşî (Direk Kulsriswasd) Kur'ân-ı Kerim'in, temel hadis kitaplarının ve bazı dinî kitapların Tay diline çevrilmesinde öncülük yaptı. Ayrıca son yıllarda sayıları hızla artan çeşitli dinî cemiyet ve davet hareketleri ortaya çıktı.

Sosyoekonomik açıdan güneydeki Malaylı müslümanlar diğer toplum kesimlerine göre oldukça geridir. Ülkede demokratikleşmenin gelişmesiyle birlikte Taylandlı müslüman liderler çeşitli partilere katılarak siyasî hayatta görev almaktadır. 2007 yılı seçimlerinde meclise giren 500 milletvekilinden, onu güney bölgelerinden olmak üzere yirmi altısı müslümandır. Ülkedeki Tay menşeli müslümanların çoğunluğu Tay vatandaşlığı ile İslâm'ı benimseme arasında bir problem görmezken güneydeki Malay kökenli müslümanlar etnik, dil ve kültürel kimliklerinin tanınması yönündeki isteklerini gündemde tutmaktadır. 2004'te güneydeki Malaylı müslümanlarla Budist Taylar ve güvenlik güçleri arasında çıkan olaylarda 100'den fazla kişi ölmüş ve birçok müslüman tutuklanmıştır. Tayland hükümetleri, bir taraftan güneydeki ayrılıkçı müslüman hareketleriyle yoğun bir mücadele yaparken diğer taraftan müslüman halkın sosyoekonomik durumunu iyileştirmeye, eğitim seviyesini yükseltmeye, bölgede kalkınma programları uygula-

arak Malaylı müslümanları Tay toplumuna entegre etmeye çalışmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

- S. de la Loubère, *The Kingdom of Siam* (ed. D. K. Wyatt), Kuala Lumpur 1969; D. K. Wyatt – A. Teeuw, *Hikayat Patani: The Story of Patani*, The Hague 1970, I-II; D. K. Wyatt, *Thailand: A Short History*, New Haven 1984; J. van Vliet, *The Short History of the Kings of Siam* (trc. L. Andaya), Bangkok 1975; M. L. Thomas, *Political Violence in the Muslim Provinces of Southern Thailand*, Singapore 1975; a.m.f., "The Thai Muslims", *The Crescent in the East: Islam in Asia Major* (ed. R. Israeli), London 1982, s. 156-179; J. L. S. Girling, *Thailand: Society and Politics*, It-haca 1981; H. Lysa, *Thailand in the Nineteenth Century: Evolution of the Economy and Society*, Singapore 1984; S. Ibrahim, *History of the Malay Kingdom of Patani* (trc. C. Bailey – J. Miksic), Ohio 1985; S. Pitsuwan, *Islam and Malay Nationalism: A Case Study of the Malay-Muslims of Southern Thailand*, Bangkok 1985; *The Muslims of Thailand* (ed. A. D. W. Forbes), Bihar (Hindistan) 1989, I-II; W. K. Che Man, *The Administration of Islamic Institutions in non-Muslim States: The Case of Singapore and Thailand*, Singapore 1991; a.m.f., "The Malay-Muslims of Southern Thailand", *JIMMA*, VI/1 (1985), s. 98-112; W. Eberhard, *Uzak Doğu Tarihi*, Ankara 1992, s. 284-297; İsmail Hakkı Göksoy, "Uzakdoğu'daki Müslüman Azınlıklar", *Günümüz Dünyasında Müslüman Azınlıklar (III. Kutlu Doğum İlmî Toplantısı, Tebliğler)*, İstanbul 1998, s. 267-272; *The Cambridge History of Southeast Asia* (N. Tarling), Cambridge 1999, I/1, s. 168-172; I/2, s. 84-85, 233-234, 248-251; II/1, s. 42-49, 114-123, 210-212, 287-296, 303-305; II/2, s. 109-117; Hasan Madmarn, *The Pondok and Madrasah in Patani*, Selangor 2002; M. Gilquin, *The Muslims of Thailand* (trc. M. Smithies), Chiang Mai 2005; J. C. Liow, *Islam, Education and Reform in Southern Thailand: Tradition and Transformation*, Singapore 2009; W. Kraus, "Islam in Thailand: Notes on the History of Muslim Provinces, Thai Islamic Modernism and the Separatist Movement in the South", *JIMMA*, V/2 (1984), s. 410-425; Gabriel Ferrand, "Siyam", *İA*, X, 728-729; M. B. Hooker, "Thailand", *EI²* (İng.), X, 430; Rıza Kurtuluş, "Asya", *DİA*, III, 539-540; Raymond Scupin, "Thailand", *The Oxford Encyclopedia of the Modern Islamic World* (ed. J. L. Esposito), Oxford 1995, IV, 212-213; "Pattani, Kerajaan", *Ensiklopedi Islam Supplement 2*, Jakarta 1999, s. 92-96.

İSMAİL HAKKI GÖKSOY

TAYMAS, Abdullah Battal

(1883-1969)

**Kazan Türkleri'nden
bilim ve siyaset adamı,
gazeteci, yazar.**

8 Aralık 1883'te Tataristan'ın Samara ilinin Buzavlık / Yanga Aktav köyünde doğdu. Abdülber ve Abdülbârî adlarıyla da bilinir. Babası bir çiftçi ailesinden gelen Abdullah, annesi Mesrure Hanım'dır. Oren-

burg'daki Kervansaray Medresesi'nde başladığı eğitimine üç dört yıl sonra Kargalı'da müderris Hasan Halfe'nin yanında devam etti. Troitsk'e giderek Şeyh Zeynullah Medresesi'nde Arapça, tefsir ve hadis gibi ilimlerde bilgisini genişletti. Bir yandan da Türkiye, Kırım ve Kazan'dan medreseye gelen kitapları ve gazeteleri okuyordu. Medreseden icâzet aldıktan sonra daha çok tarih, edebiyat ve dil konularına ilgi duydu. Tatar-Başkurt şairi Akmolla hakkında ilk kitabını burada iken yazdı (1903). Muhtemelen medresedeki hocalarının tavsiyesiyle ve maceralı bir yolculukla İstanbul, Eskişehir, İzmir üzerinden Mûsâ Abdullah adına düzenlenmiş bir Osmanlı pasaportuyla Kahire'ye gitti (1904). Dört yıl kaldığı bu şehirde modern Arapça bilgisini ilerletti; çeşitli konularda eserler okudu; İslâm dünyasındaki gelişmeleri yakından izledi. Bir yandan da *el-Ceride* gazetesinde çalışmaya, *el-Mü'eyyed*, *el-Muqattam* gibi gazetelerde ve *el-Menâr* dergisinde Rusya müslümanları hakkında yazılar yazmaya başladı. Bu sırada Cemâleddîn-i Efgânî ve Muhammed Abduh'la ilgili olarak kaleme aldığı *İslâm Feylezofları* adlı eserini Kazan'da Mûsâ Abdullah imzasıyla bastırdı (1905). 1907 Ramazanında dünya müslümanlarına dair bir kongre düzenlemek amacıyla Kahire'ye gelen Gaspıralı İsmâil Bey'le birlikte çalıştı, onun yardımıyla *en-Nehda* adlı Arapça gazeteyi çıkardı. Mısır'da iken Akçuraoğlu Yusuf ile tanışıp hakkında *el-Muqattam*'da bir yazı yayımladı.

1908'de Kahire'den ayrılarak Bahçesaray'da Gaspıralı İsmâil Bey ve Akçuraoğlu Yusuf ile görüştüktan sonra Orenburg'a geçti. Orada Fâtih Kerîmî'nin çıkardığı *Vakit* gazetesinde çalıştı. Troitsk'te başladığı askerlik hizmetinden hastalığı sebebiyle dokuz ay sonra terhis edildi. Tekrar Orenburg'a gidip A. Battal, Seyyah, M. A imzalarıyla *Vakit* ve *Şûrâ*'ya yazı yazmaya devam etti. İlk eşi Kâfiye Veli'nin tifüsten ölümü üzerine Troitsk'te Muhammediye Medresesi'nde muallimlik yaptığı sırada Rusça öğretmeni Azize Şam ile evlendi (1913). 1910-1913 yıllarında Troitsk'te Rusça'sını geliştirdi. Ahmed Hâdi Maksudi'nin daveti ve Alimcan İbrahimov'un tavsiyesiyle Kazan'a gitti (1913); *Yulduz* gazetesinde sekreter olarak çalışmaya, siyasal ve sosyal olaylar karşısında aktif bir tavır almaya başladı. O yıl yayımlanan *Mekteb* dergisi yazarları arasında yer aldı. 1914'te toplanan Rusya Müslümanları Kurultayı'na *Yulduz* temsilcisi sıfatıyla katıldı.

Rusça öğretmenliği için dışarıdan sınava girerek diploma aldı (1915). 1912-1918 yılları arasında Tatar mekteplerinde okutulmak üzere hazırladığı dil, edebiyat ve tarih kitapları ilgiyle karşılandı.

1917 Bolşevik ihtilâli'nin ardından Fuad Toktar'la birlikte Millî Şûrâ adlı bir teşkilât kurup *Kurultay* gazetesini çıkardı. İki arkadaş diğer Türk-Tatar gruplarıyla ortak hareket imkânlarını araştırmak için Moskova, Kazan, Samara, Orenburg üzerinden Taşkent'e ulaştı. Orada Münevver Kari ve diğer Türkistanlı aydınlarla, o sırada Taşkent'te bulunan Duma milletvekili Sadri Maksudi ile de (Arsal) görüştü, ancak fazla bir şey yapmadan Taşkent'ten ayrıldı. Taymas, Ufa'da toplanan İç Rusya ve Sibiryâ Müslüman Türk-Tatarları Meclisi'nin çalışmalarına Kazan temsilcisi olarak katıldı. Rusya Kurucu Meclisi'nin bolşeviklerce dağıtılmasının (1918) ardından Kazan'da da hâkimiyet bolşeviklerin eline geçince *Kurultay* dergisi kapatıldı. Başyazarı olduğu *Altay* ancak on üç sayı yayımlanabildi. Bolşevikler tarafından tutuklanarak bir daha gazete çıkarmayacağına dair yazılı belge imzalatıldıktan sonra serbest bırakıldı. Siyasî hayatta aktif rol alamayacağını anlayınca bazı öğretmen arkadaşlarıyla birlikte Uslan köyüne çekildi; Tatar mektepleri için ders kitapları hazırlamaya koyuldu.

1918 yazında kurucu meclis taraftarı oldu (beyazlar) bolşevikleri uzaklaştırıp Kazan'ı ele geçirince Kazan'a giderek arkadaşlarıyla *Kurultay*'ı yeniden çıkarmaya başladı. Ancak çok geçmeden bolşevikler Kazan'a döndü, Taymas da Ufa'ya gidip bolşeviklere karşı direnen gruplara katıldı. Sibiryâ'nın Kızılyar (Petrovsk) şehrinde toplanan İç Rusya ve Sibiryâ Türk-Tatarları Millî İdaresi'nin çalışmalarında bulundu ve burada Muhammed Ayaz İshakî İdilli ile birlikte teşkilât adına *Mayak* ad-

lı haftalık bir gazete yayımladı. 1918-1919 kışını Kızılyar'da geçirdi. Bolşeviklerin gitkçe kuvvetlenmesi ve daha çok yeri ele geçirmesi onu da sık sık yer değiştirmeye ve Rusya dışına kaçmanın yollarını aramaya mecbur etti. Önce Omsk'a dostu Fuad Toktar'ın yanına gitti; ardından Uzakdoğu yoluyla Rusya'dan çıkma ümidiyle Irkutsk'a ulaştı. Buradan dışarı çıkamayacağını anlayınca Kızılyar yoluyla Kazan'a döndüğünde aradan bir yıldan fazla bir zaman geçmişti. Tutuklanıp bir çalışma kampına gönderildiyse de sahte kimlikle kaçarak Ashtarhan yoluyla Ağustos 1920'de Bakü'ye, oradan tekrar Kazan'a, Petrograd'a ve nihayet Moskova'ya vardı. Bu süre içinde küçük çapta ticaretle meşgul olarak geçimini sağlamaya çalıştı. Moskova'da sürgünde bulunan Azerbaycan'ın ilk cumhurbaşkanı Mehmed Emin Resulzâde ile görüştü. Fin körfezi üzerinden Eylül 1921'de Finlandiya'ya kaçıp orada Tatarlar için açılmış bir okulda öğretmenlik yaptı (1921-1925). Bu sırada Fince ve Fransızca öğrenmeye başladı, *Kazan Türkleri* adlı eserini yazdı. Bir yandan da o sırada İstanbul'da bulunan Mehmed Emin Resulzâde'nin çıkardığı *Yeni Kafkasya* dergisine "Kazanlı" imzasıyla yazılar gönderdi. Kasım 1925'te kendisi de İstanbul'a gitti, çeşitli gazete ve dergilerde çalışmaya başladı; Rusya muhaciri ve Sovyet karşıtı Türkler'in çıkardığı yayın organlarında yazılar neşretti. Matbuat Umum Müdürlüğü'nde işe girdi (15 Haziran 1927). 1928'de eşi ve oğlu Rusya'dan Türkiye'ye geldi. Dışişleri Bakanlığı mütercimlik kadrosuna geçti (1931) ve buradan emekliye ayrıldı (1947). Ankara'da dışçılık yapan eşinin de emekli olması üzerine aile 1953'te İstanbul'a taşındı. 25 Nisan 1969'da İstanbul'da vefat etti. Abdullah Battal Taymas hakkında en geniş çalışma Ali Birinci tarafından yapılmıştır (bk. bibl.).

Eserleri: *Akmolla* (Troitsk 1903); *İslâm Feylezofları* (Kazan 1323; eserde Muhammed Abduh ile Cemâleddîn-i Efgânî'nin hayat hikâyeleri ve düşünceleri anlatılmaktadır); *Tatar Târîhi* (Kazan 1911, 1913; *Türk-Tatar Tarihi* adıyla, Mukden 1938); *Nazarıyyât-ı Edebiyye* (Kazan 1913, 1918); *Yana [Yeni] Edebiyat* (Kazan 1914, Alimcan İbrahimov'la birlikte); *Süyünbîke Minaresi* (Kazan 1918); *Kazan Türkleri* (İstanbul 1925; Ankara 1966, 1988); *Rusya'dan Ayrılan Milletler* (Ankara 1927); *İbnü'l-Mühennâ Lûgati* (İstanbul 1934, 1988; eserin Türkçe bölümünün indeksidir); *Kırgız Sözlüğü* (İstanbul 1945-1946, 1998; K. K. Yudahin'in Kırgızca-Rus-

Abdullah
Battal
Taymas

TAYMAS, Abdullah Battal

ça sözlüğünün çevirisidir); *Kazan Türkçesinde Atasözleri ve Deyimler* (Ankara 1968, 1988); *Rus İhtilâlinde Hâtıralar I 1917-1919* (İstanbul 1947, 1968, 2002); *Ben Bir Işık Arıyordum* (İstanbul 1962, 2000); *Rus İhtilâlinde Hâtıralar*'ı tamamlar nitelikte bir eserdir); *Yeşil Rize ve İli* (Ankara 1950; yolculuk hâtıralarıdır); *Rızâeddin Fahreddinoğlu* (İstanbul 1958); *Musa Carullah Bigi* (İstanbul 1958); *Âlimcan Barudî* (İstanbul 1958); *İki Maksudiler: Sadri Arsal-Ahmed Hâdi* (İstanbul 1959; son dört kitap *Kazanlı Türk Meşhurları*'ndan adıyla dizi halinde yayımlanmıştır).

Çevirileri: *Harflerimizin Müdafaası* (İstanbul 1926). Bakü Türkiyat Kongresi'nde Kazan delegesi Âlimcan Şeref tarafından okunan raporun Rusça'dan çevirisidir. Kayyûm Nâsırî'nin *Lehçe-i Tatarî* adlı sözlüğünü Türk Dil Kurumu adına 1935'te Latin harflerine çevirmişse de eser basılmamıştır. Nikola el-Haddâd'dan tercüme ettiği *Maişet Yolları, Sevmek ve Evlenmek* adlı eserlerin basılıp basılmadığı bilinmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdullah Battal Taymas, *Kazan Türkleri*, Ankara 1966, s. 223-225; Ertuğrul Yaman, "Taymas, Abdullah Battal", *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, Ankara 2007, VII, 226-228; "Abdullah Battal Taymas", *CT*, IV (1967), s. 216-220; "Abdullah Battal-Taymas", *Azerbaycan*, sy. 191-196, Ankara 1971, s. 13-20; Ali Birinci, "Abdullah Battal Taymas: Kazanlı Bir Âlimin Hikâyesi", *JTS*, XXX/1 (2005), s. 171-195.

YAVUZ AKPINAR

TAYYAR MAHMUD PAŞA

Canikli Hacı Ali Paşa'nın Trabzon, Diyarbekir ve Erzurum valiliğiyle sadâret kaymakamlığı yapan torunu
(bk. CANIKLİ HACI ALİ PAŞA AİLESİ).

TAYYÂRİYYE

(الطيارية)

Hz. Peygamber'in amcasadesi Ca'fer-i Tayyâr'a -bazı rivayetlerde Ca'fer es-Sâdık'a mensubiyet iddia eden ve tenâsühe inanan aşırı bir Şii fırkası
(bk. GÂLİYYE).

TAYYARZÂDE ATÂ BEY

(bk. ATÂ BEY, Tayyazâde).

TAYYİB

(الطيب)

Temiz ve yararlı olduğu için insan tabiatına hoş gelen, aklın ve dinin benimsediği şeyler hakkında kullanılan bir Kur'an tabiri.

Sözlükte "hoş ve lezzetli olmak" anlamındaki **tîb** (**tâb**) kökünden türeyen **tayyib** duyuların ve nefsin haz aldığı, güzel, hoş ve lezzetli bulunduğu şeyleri ifade eder. Buradan hareketle kelime "güzel söz, verimli temiz toprak, iffetli kadın, güvenli şehir, güzel koku, lezzetli yemek, temiz su, asil aile, meşrû kazanç" vb. anlamlarda kullanılmıştır (*Lisânü'l-Arab*, "tyb" md.). Karşıtı **habîstir** (kötü, pis, iğrenç ve zararlı şey). Râgıb el-İsfahânî dinî anlamıyla "tayyib yiyecek"i "meşrû yollarla elde edilen ve cevaz sınırları içinde kalınarak tüketilen yiyecek", mecazi olarak da "bilgisizlik ve fâsıklıktan, çirkin fiillerden arınıp bilgi, iman ve erdemli davranışlarla bezenen kişi" diye tarif eder (*el-Müfredât*, "tyb" md.). Tayyib kelimesi Allah'a sıfat olursa "noksanlıklardan münezze, ayıplardan beri", kula sıfat olursa "kötü ahlâk ve çirkin davranışlardan arınmış, iyi davranışlarda bulunan kişi", mala sıfat olursa "en iyi cinsten helâl mal" anlamına gelir (Tehânevî, II, 1143). Kur'an-ı Kerim'de elli yerde geçen **tîb** kökünden türevlerin kırk altısı tayyib, tayyibe ve bunların çoğulları şeklinde olup (M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "tyb" md.) bağlamlarına veya sıfat yapıldıkları kelimelere ya da izâfe edildikleri yan cümleciklere göre farklı anlamlarda kullanıldığı görülmektedir. Bu mânaların başlıcaları şunlardır: Kıymetli mal (en-Nisâ 4/2), verimli toprak (el-A'râf 7/58), temiz toprak (en-Nisâ 4/43; el-Mâide 5/6), güvenli şehir (Sebe' 34/15), helâl veya temiz lezzetli şeyler (el-Bakara 2/57, 168, 172, 267; el-Mâide 5/87, 88; el-A'râf 7/32), şer'î usulle göre boşazlanmış eti helâl hayvanlar (el-Mâide 5/4, 5), maddî ve mânevî imkânlar ya da zevk ve eğlenceler (el-Ahkâf 46/20), görkemli konutlar (et-Tevbe 9/72; es-Saf 61/12), yelkenli gemileri yürüten hafif rüzgâr (Yûnus 10/22), mümin veya doğru inanç ve iyi işler (Âl-i İmrân 3/179; el-Mâide 5/100), edepli ve saygılı evlât (Âl-i İmrân 3/38), güzel söz (el-Hac 22/24; el-Fâtır 35/10), ferahlık veren selâm (en-Nûr 24/61), huzurlu ve mutlu hayat (en-Nahl 16/97). Hadislerde de benzer anlamlarda geçen tayyib kelimesi (Wensinck, *el-Mu'cem*, "tyb" md.) daha çok helâl, temiz ve

meşrû kazançlar için kullanılmıştır. Çoğul sığasıyla (tayyibât) yer aldığı Tahiyât'ta "samimi dua, ibadet ve güzel söz" mânasına gelir (İbnü'l-Esîr, III, 148-149).

Tayyib Kur'an'da bazı nesnelere tabiatındaki temizliği, güzelliği ve hoşluğu anlattığı gibi mecazen doğru inancı, güzel sözleri ve iyi işleri dolayısıyla erdemli insanları da ifade eder. Bir âyette, "Güzel sözler / erdemli davranışlar edepli insanlara, edepli insanlar da güzel sözlere / erdemli davranışlara yakışır" buyurulmuştur (en-Nûr 24/26). Âyet sebebin özelliği dikkate alınarak, "İyi ve iffetli kadınlar iyi ve namuslu erkeklere, iyi erkekler de iyi kadınlara lâyıktır" şeklinde de yorumlanmıştır (Taberî, XVIII, 107-108). Yine, "Allah ... sonunda kötüyü (habîs) iyiden ayıracaktır" (Âl-i İmrân 3/179); "Kötünün çokluğu seni şaşırıtsa da kötü ile iyi asla bir olmaz" (el-Mâide 5/100) gibi âyetlerde tayyib samimi mümin veya onun sahip olduğu bilgi, doğru inanç, doğruluk ve iyilik gibi değerleri; habîs de münafık ve kâfirleri yahut bilgisizlik, inkâr, yanlış inanç, bozgunculuk ve isyan gibi kötülükleri ifade eder. Ayrıca doğru bilgiden (vahiy) feyiz alıp erdemli davranışlar ortaya koyan ihlâs sahibi mümin yağmuru alınca canlanıp faydalı ürünler veren verimli toprağa, kâfir ve münafık da ancak çer çöp bitiren çorak toprağa benzetilirken tayyib ve habîs kelimeleri kullanılır (el-A'râf 7/58). "Kelime-i tayyibe" ile ifade edilen ve müminin kalbinde kök salıp erdemli davranışlar halinde dışa vuran kelime-i tevhid görünüşü, kokusu, meyvesinin tadı ve faydası bakımından kökleri yerin derinliklerine uzanan, dalları ise göklere yayılan ve her mevsim meyve veren faydalı ağaca benzetilir (İbrâhîm 14/24). Kelime-i tayyibe tesbih, tekbir ve hamd gibi sözler; Kur'an tilâveti, dua, zikir ve niyaz, iyiliği emredip kötülükten sakındırma, insana mutluluk vererek onu ruhî bakımdan rahatlatan her türlü söz olarak da açıklanmış, Kur'an'da güzel sözün Allah katında karşılık göreceği belirtilmiştir (el-Fâtır 35/10). Yine Kur'an'da kişiye esenlik dileği içermesi bakımından tayyibe şeklinde nitelendirilen selâmlaşma teşvik edilir (en-Nûr 24/61). Bu da sosyal hayatta kin, düşmanlık ve kıskançlık gibi duygular yerine sevgi, kardeşlik ve yardımlaşma ruhunun yerleşmesinin arzu edildiğini gösterir. Bu bağlamda, yalnız mutlulukların yaşanacağı ve güzelliklerin bulunacağı esenlik yurdu cennette çirkin söz ve davranışlara yer olmadığı, cennet ehlinin birbirine hep esenlik dileyip bu